

Incidenční spor vyvolaný popřením směnečné pohledávky

Je-li v insolvenčním řízení popřena přihlášená pohledávka insolvenčním správcem nebo dlužníkem s dispozičním oprávněním,[1] lze za logické vyústění popsané situace považovat zahájení incidenčního sporu. Popírá-li pohledávku jiný přihlášený věřitel, a uskutečnění-li popěrný úkon v souladu se zákonem, je incidenční spor zahájen popřením pohledávky. Je-li popřenou pohledávkou pohledávka směnečná, požadují soudy od věřitele[2] v následných incidenčních sporech vysvětlení kauzy směnky a okolností souvisejících s vyplněním směnky.[3]

Tento postup soudů nelze považovat důvodný. Směnečnou pohledávku lze zpochybnit a tudíž i popřít z mnoha důvodů; největší nedostatky v postupu soudů a insolvenčních správců podle mého názoru ve sporech vyvolaných popřením směnečné pohledávky nastávají v řízeních, v nichž je popření uskutečněno z důvodů vycházejících z kauzy směnky a souvisejících s vyplněním směnky. Popření pohledávky z uvedených důvodů se děje téměř vždy v režimu popření pravosti pohledávky. S ohledem na omezený rozsah článku se v jeho druhé (zvláštní části) zaměřím na incidenční spory vyvolané popřením směnečné pohledávky co do její pravosti, jež je uskutečněno ve vazbě na kauzu směnky nebo na exces při jejím vyplnění[4].

Povaha, specifika a právní režim incidenčního sporu vyvolaného popřením pohledávky

Incidenční spor[5] vyvolaný popřením pohledávky přihlášené v insolvenčním řízení je řízením určovacím. Jedná se o určovací řízení sui generis, jež oproti běžným určovacím sporům vykazuje poměrně významná specifika:

- žalobce v řízení nemusí tvrdit a prokazovat naléhavý právní zájem,
- soudy mohou rozhodnout negativním výrokem[6],
- přímým následkem rozhodnutí je zjištění nebo popření pohledávky, v jehož důsledku je pohledávka v insolvenčním řízení uspokojována nebo nikoli.

Incidenční spor vyvolaný popřením pohledávky[7] je řízením vedeným v rámci řízení insolvenčního, procesní režim tohoto sporu je však v podstatných aspektech podřízen občanskému soudnímu řádu.[8]

Předmět sporu, uplatněný nárok a procesní břemena

Předmětem incidenčního sporu vyvolaného popřením pohledávky přihlášené v insolvenčním řízení je vždy určení skutečnosti, zda je přihlášená pohledávka po právu, tedy zda existuje, a zda je vybavena nárokem.[9]

Přestože předmět sporu je vždy stejný, uplatněný nárok shodný nebývá. Je tomu tak proto, že incidenční spor o určení pravosti popřené pohledávky mohou v závislosti na okolnostech popření zahajovat rozdílné osoby s odlišným postojem k popřené pohledávce. Nárok uplatněný v naznačeném incidenčním sporu je závislý na faktu, zda byla popřena vykonatelná nebo nevykonatelná pohledávka, a na již zmíněném faktu, který ze subjektů insolvenčního řízení pohledávku popřel. V rámci mírně zjednodušeného modelu lze konstatovat dva možné postoje a jim odpovídající nároky – žalobce se v incidenčním sporu vyvolaném popřením pohledávky domáhá buď určení, že přihlášená pohledávka je po právu, nebo že po právu není.

Postavení stran v incidenčním sporu a uplatňovaný nárok závisí na faktu, zda byla popřena

- vykonatelná či nevykonatelná pohledávka, případně
- zajištěná nebo nezajištěná pohledávka a zda popěrné právo uplatnil insolvenční správce, dlužník nebo jiný přihlášený věřitel.

Je-li popřena nevykonatelná pohledávka insolvenčním správcem, je na popřeném věřiteli, aby v incidenčním sporu tvrdil, že jím přihlášená popřená pohledávka je po právu, tedy že existuje a není promlčená. Incidenční spor v popsané situaci zahajuje žalobou popřený věřitel. Nárok v řízení tedy uplatňuje popřený věřitel. Jak jsem již uvedl výše, nárok uplatněný v takto zahájeném incidenčním sporu spočívá v požadavku na určení, že popřená pohledávka existuje, případně že je vybavena nárokem.

Obsah břemene tvrzení a důkazního břemene je přímo závislý na uplatňovaném nároku a na obsahu případně vznesené námitky. Podle teorie analýzy norem, zatěžuje účastníka řízení důkazní břemeno ohledně pravdivosti těch skutkových okolností, které naplňují hypotézu právní normy, z níž účastník řízení pro sebe dovozuje příznivé právní následky.[10]

Protože popřený věřitel jako žalobce nese břemeno tvrzení a důkazní břemeno ohledně pravdivosti

skutkových tvrzení, z nichž dovozuje uplatňovaný nárok, je na něm, aby tvrdil ty skutkové okolnosti, z nichž vyplývá, že jeho pohledávka vznikla a že je vybavena nárokem. Na žalovaném naopak je, aby buď popřel pravdivost žalobcových tvrzení (protidůkazem nebo důkazem opaku^[11]), nebo aby námitkou eliminoval právní důsledky prokázaných žalobních tvrzení, tedy aby tvrdil skutkové okolnosti, jimiž odůvodňuje popření pohledávky – například aby tvrdil a následně prokázal zánik přihlášené pohledávky. Až teprve poté, co žalovaný prokáže pravdivost tvrzení zpochybňujících existenci pohledávky, je na popřeném věřiteli, aby případně zvrátil výsledek dokazování buď popřením pravdivosti tvrzení, na nichž žalovaný založil námitku, nebo uplatněním protinámitky v podobě tvrzení nových skutečností, z nichž by vyplývalo, že popření pohledávky není důvodné. Přesouvání břemene tvrzení a důkazního břemene mezi popřeným věřitelem a insolvenčním správcem lze shrnout tak, že popřený věřitel nese břemeno tvrzení a důkazní břemeno ohledně důvodů popření pohledávky teprve při uplatnění protinámitky, tedy až po případném přenesení procesních břemen ze žalobce na žalovaného a zpět ze žalovaného na žalobce.

Je-li popřena vykonatelná pohledávka insolvenčním správcem, je na správci, aby svoje popření uplatnil v incidenčním sporu a v tomto tvrdil, že jím popřená, přihlášená pohledávka není po právu, tedy že neexistuje, případně že není vybavena nárokem (je promlčená). Žalobcem je tedy v popsané situaci insolvenční správce, který uplatňuje nárok spočívající v požadavku na určení, že popřená pohledávka neexistuje, případně že není vybavena nárokem. Žalobní tvrzení tak musí spočívat v popisu těch skutkových okolností, z nichž vyplývá, že popřená pohledávka neexistuje nebo je promlčená. Břemeno tvrzení i důkazní břemeno ohledně pravdivosti skutkových tvrzení, jimiž popírající insolvenční správce odůvodňuje závěr, že přihlášená pohledávka neexistuje, nese žalobce, tedy insolvenční správce. Žalovaný (věřitel, jenž popřenou pohledávku přihlásil) má pak dvě cesty jak v incidenčním sporu aktivně reagovat - může buď popírat pravdivost žalobcových tvrzení a za tímto účelem vést protidůkaz nebo důkaz opaku, nebo vznést námitku, tedy tvrdit skutkové okolnosti, jejichž existence eliminuje právní následky žalobcem prokázaných žalobních tvrzení.

Popřel-li pohledávku jiný přihlášený věřitel a vykazuje-li popěrný úkon všechny náležitosti, má samotný popěrný úkon povahu žaloby. Odůvodnění popření má v tomto případě povahu žalobních tvrzení. Žalobce (popírající věřitel) se v řízení domáhá určení, že přihlášená a jím popřená pohledávka existuje, případně je promlčená. Břemeno tvrzení i důkazní břemeno nese žalobce. Je na žalovaném (věřiteli přihlásivším pohledávku), zda bude žalobní tvrzení popírat nebo zda sám přijde se svými vlastními skutkovými tvrzeními, ohledně kterých ponese břemeno tvrzení a důkazní břemeno.

Tvrzení kauzy směnky a okolností souvisejících s blankopovahou směnky

V incidenčních sporech vyvolaných popřením směnečné pohledávky bývá soudy zdaleka ne výjimečně nesprávně posuzován jednak fakt, ve kterém okamžiku je třeba tvrdit okolnosti vysvětlující kauzu směnky a okolnosti související s blankopovahou směnky (zda směnka vznikla vyplněním blankosměnky, jaký byl obsah vyplňovacího oprávnění, jakož i kdy a kým byla směnka vyplněna^[12]), a dále pak fakt, na kterém z účastníků řízení je, aby tyto okolnosti v řízení uvedl.

Případná nezbytnost tvrdit kauzu směnky a okolnosti související s blankopovahou směnky přichází v incidenčním sporu na pořad dne dvakrát - poprvé při posuzování úplnosti incidenční žaloby, podruhé při vymezení břemene tvrzení a důkazního břemene v řízení.

Popis kauzy směnky a okolností souvisejících s blankopovahou směnky jako náležitost žaloby

Insolvenční soudy mají tendenci vyzývat žalobce – popřeného věřitele k doplnění žaloby spočívajícím v popisu kauzy směnky, případně ve sdělení, zda směnka byla emitována jako blankosměnka, a pokud ano, tak v popisu vyplňovacího oprávnění a okolností vyplnění blankosměnky. Tento požadavek je nedůvodný, protože požadované informace nemají povahu rozhodujících skutečností^[13]; těmito rozhodujícími skutečnostmi jsou jen a pouze skutkové okolnosti, z nichž lze dovést vznik pohledávky. Popis kauzy směnky a okolností souvisejících s blankopovahou směnky mezi náležitostmi žaloby, jíž se popřený věřitel domáhá určení, že jeho pohledávka je po právu, rozhodně nepatří.

Břemeno tvrzení a důkazní břemeno ohledně kauzy směnky a okolností souvisejících s blankopovahou směnky

Účastníka řízení břemeno tvrzení a důkazní břemeno zatěžují jen ohledně těch okolností, z nichž

dovozuje uplatněný nárok nebo na nichž stává uplatněnou námitku.[\[14\]](#)

Procesní břemena v řízení zahájeném popřeným věřitelem

Pokud se tedy popřený věřitel domáhá určení, že jeho popřená směnečná pohledávka je po právu, zatěžuje jej v počátku řízení břemeno tvrzení a důkazní břemeno jen ohledně skutkových okolností, z nichž vyplývá, že přihlášená pohledávka existuje a že není promlčená.

Popřel-li insolvenční správce nevykonatelnou směnečnou pohledávku, je na něm, aby v námitce tvrdil a prokázal okolnosti, jimiž popření pohledávky odůvodnil. Uvedl-li správce jako důvod popření pohledávky okolnosti odvozené od kauzy směnky (například neexistenci příčinné pohledávky) nebo od excesivního vyplnění blankosměnky, je ohledně těchto skutkových okolností plně zatížen břemenem tvrzení a důkazním břemenem. Je potom na popřeném věřiteli, aby v případě, že se žalobci (insolvenčnímu správci) v dokazování daří, reagoval uplatněním protidůkazu nebo důkazu opaku, jimiž by skutková tvrzení, na nichž žalovaný staví svoji námitku, zpochybnil, nebo aby uplatnil vlastní modifikující skutková tvrzení a tato také prokázal.

Procesní břemena v řízení zahájeném insolvenčním správcem nebo jiným přihlášeným věřitelem

Popřel-li insolvenční správce vykonatelnou směnečnou pohledávku, musí svoje popření uplatnit v incidenčním sporu. Popřel-li jiný přihlášený věřitel směnečnou pohledávku (bez ohledu na fakt, zda je vykonatelná či nikoli), zahájil v případě, že popěrný úkon splňuje zákonné požadavky, incidenční spor již popřením pohledávky.

Jak insolvenční správce, tak jiný přihlášený věřitel uplatňují nárok v podobě požadavku na určení, že přihlášená pohledávka není po právu. Odůvodňují-li popření skutečnostmi vyplývajícími z kauzy směnky nebo excesivním vyplněním blankosměnky, tvoří jádro skutkových okolností, z nichž vyplývá uplatněný nárok, právě skutkové odůvodnění popření – tedy konstatování skutečností vyplývajících z kauzy nebo popis excesu při vyplnění blankosměnky, v nichž spatřují důvod popření. Pokud insolvenční správce nebo popírající věřitel dovozují existenci uplatněného nároku z kauzy směnky nebo z excesivního vyplnění blankosměnky, je na nich, aby tyto skutečnosti v řízení tvrdili a prokázali.[\[15\]](#)

Abstraktní povaha směnečné pohledávky

Závěr, že směnečný věřitel nenese v incidenčním sporu vyvolaném popřením přihlášené směnečné pohledávky břemeno tvrdit kauzu směnky, vyplývá nejen z povahy věřitelem uplatňovaného nároku, ale i z abstraktní povahy směnečné pohledávky. Směnečná pohledávka je pohledávkou abstraktní. Jedním z pojmových znaků abstraktnosti směnečné pohledávky je fakt, že věřitel při uplatnění pohledávky v soudním řízení nemusí tvrdit nebo prokazovat kauzu.[\[16\]](#)

Vyplnění blankosměnky s účinky ex tunc

Rozhodovací praxe soudů dovodila pravidlo, podle něž je nezbytné směnku, která byla emitována v podobě blankosměnky a byla následně vyplněna, považovat za vystavenou ve své úplné podobě.[\[17\]](#) Jedná se o fikci, která se uplatňuje od okamžiku, kdy takováto listina byla vyplněna. Uplatňuje-li tedy věřitel pohledávku vtělenou do směnky, která vznikla vyplněním blankosměnky, v soudním řízení, je namístě, aby při svém procesním postupu nezohledňoval fakt, že směnka vznikla vyplněním blankosměnky. Případnou neexistenci vyplňovacího oprávnění nebo exces při vyplnění blankosměnky může v řízení tvrdit a prokazovat bránící se dlužník, věřitel však při uplatnění směnečného nároku tuto okolnost tvrdit rozhodně nemusí.

Ještě ke specifikům incidenčního sporu

Výše v textu jsem popsal zvláštnosti incidenčního sporu vyvolaného popřením pohledávky. Žádné ze specifik tohoto sporu neodůvodňuje nerespektování:

- abstraktní povahy směnečné pohledávky,
- faktu, že na směnku, která vznikla vyplněním blankosměnky, se od okamžiku jejího vyplnění pohlíží tak, jako by byla emitována ve své úplné podobě,
- standardního rozložení a následného přesouvání důkazního břemene ve sporném řízení.

Požadavek, aby věřitel v incidenčním sporu vysvětlil kauzu směnky nebo objasnil okolnosti související s blankopovahou směnky, tedy nelze dovozovat ani z povahy incidenčního řízení.

Závěr

Závěry obsažené v článku lze stručně shrnout takto:

- směnečný věřitel, jenž podal incidenční žalobu po popření jeho vykonatelné směnečné pohledávky v řízení (zejména v žalobě) musí tvrdit a následně prokazovat jen okolnosti, z nichž vyplývá existence pohledávky a nároku; kauza směnky a okolnosti související s blankopovahou směnky mezi tyto v žádném případě nepatří,

- břemeno tvrzení i břemeno důkazní ohledně kauzy směnky a okolností souvisejících s vyplněním blankosměnky zatěžují vždy účastníka insolvenčního řízení, který přihlášenou směnečnou pohledávku popřel.

[1] Popře-li pohledávku nezajištěného věřitele dlužník, jehož úpadek je řešen oddlužením, má takové popření účinky popření uskutečněného insolvenčním správcem (viz. ustanovení §§ 336 odst. 2 a 410 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, insolvenční zákon, dále rovněž "IZ"). Pro zjednodušení budu dále v textu při popisu popření pohledávky insolvenčním správcem a dlužníkem s dispozičním oprávněním, a při výkladu kroků navazujících na popření uvádět jen insolvenčního správce; výklad je tedy třeba vztáhnout i na dlužníka s dispozičním oprávněním.

[2] Nikoli pravidelně, rozhodně však častěji, než jen výjimečně.

[3] Byla-li tato emitována v podobě blankosměnky.

[4] V první obecné části však výklad problematiky incidenčního sporu pojmu všeobecně.

[5] Již ze samotného označení incidenční „spor“, nicméně samozřejmě zdaleka nejen z tohoto označení je zřejmé, že se jedná o řízení sporné.

[6] Například tak, že pohledávka není po právu.

[7] Pohledávky přihlášené v insolvenčním řízení.

[8] Viz. ustanovení § 7 IZ.

[9] Ke sdělení, že předmět incidenčního sporu vyvolaného popřením pohledávky je vždy stejný se ještě vrátím dále v textu.

[10] Uvedený názor představuje podstatu Rosenbergovy teorie analýzy norem, která je plně respektována německou a rakouskou procesualistikou. V tuzemsku byl významným zastáncem teorie normové analýzy významný český procesualista J. Macur, podle něž se „v soudní praxi celého kontinentálního právního systému uplatnilo základní obecné (abstraktní) pravidlo, podle něhož procesní strana nese důkazní břemeno ohledně skutečností, jež odpovídají skutkovým znakům právní normy, která je procesní straně příznivá, resp. právní normy, na jejímž základě uplatňuje tato procesní strana své právo.“ in MACUR, Josef. Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu. Vyd.1. Brno: Masarykova univerzita, 1996. Str. 144. ISBN 80-210-1403-2.

[11] K tomuto poukazu na shodný režim předmětu sporu v případech popření směnečné pohledávky se ještě vrátím.

[12] Všechny uvedené okolnosti osvědčující řádný postup při vyplnění blankosměnky budu dále zjednodušeně označovat jako okolnosti související s blankopovahou směnky.

[13] Podle ustanovení § 79 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu ve znění pozdějších předpisů představuje jednu z podstatných náležitostí žaloby „vylíčení rozhodujících skutečností“.

[14] Viz výše uvedenou normovou teorii analýzy norem.

[15] Neboť žalobce nese břemeno tvrzení a břemeno důkazní ohledně skutečností, na nichž staví svůj nárok.

[16] Shodně KNAPP, V. KNAPPOVÁ, M. Občanské právo hmotné. Svazek I. Praha: Codex, 1995, ISBN 80-901683-1-0. s. 92., CHALUPA, R. Zajišťovací směnka. Praha: Linde Praha, akciová společnost, 2009, ISBN 978-80-7201-756-0. s. 41. a CHALUPA, R. Uplatnění směnky v insolvenčním řízení. Konkursní noviny. vydání 10/2015. ISSN 1213-4023. s. 21.

[17] Viz právní větu usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. srpna 2007 sp.zn. 29 Odo 721/2006: „III. Účinky přeměny blankosměnky ve směnku řádně vyplněnou nastávají ex tunc.“

